

PB-PP
BELGIE(N)-BELGIQUE

Sint-Guthago Tijdingen

Mededelingenblad van de
Geschiedkundige Kring van de Zwinstreek

Sint-Guthago

Nr. 567

P209467

april 2025

Lidmaatschapsbijdrage België : 25 euro op rekening : IBAN BE82 8601 0615 5768;
BIC code: SPAABE22 (Centea). Lidmaatschapsbijdrage buitenland : 30 euro.

Uitgever : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke-Heist

Postkantoor van afgifte: 8300 Knokke-Heist 1

Het mededelingenblad hoort bij *Rond de poldertorens*, het ledenblad van Sint-Guthago,
en verschijnt maandelijks behalve in januari, juli en augustus.

**Geschiedkundige Kring Sint-Guthago
van de Zwinstreek
Lid van Heemkunde West-Vlaanderen vzw**

Maatschappelijke zetel : Fons Theerens, Jan Devischstraat 109,
8300 Knokke-Heist

Correspondentieadres : Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist

Het Bestuur :

Erevoorzitters :

François baron van der Elst, Spegelsweg 2, 8340 Oostkerke

Voorzitter :

Caroline Terryn, Kasteelstraat 69, 8340 Moerkerke, tel 0495 12 45 29

caroline.terryn@telenet.be

Secretaris :

Fons Theerens*, Jan Devischstraat 109, 8300 Knokke, tel (050) 625309

fons.theerens@knokke-heist.eu

Penningmeesteres :

Nicole Vanden Weghe, Visserstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

nicole.vanden.weghe@skynet.be

Hoofdredacteur Rond de Poldertorens :

Noël Geirnaert*, Hugo Verrieststraat 5, 8000 Brugge, tel. (050) 336940

famgeirnaert@skynet.be

Leden :

Etienne Decaluwé, Keuvelhoekstraat 54, 8300 Knokke, (050) 601023

etienne.decaluwe@gmail.com

Johan Deckers, De Terp 8, 8301 Knokke-Heist, tel 0487 907771

johan.deckers@skynet.be

Thomas Hoeberigs, Westkapelsesteenweg 71, 8380 Dudzele, tel 0474 597158

thomas.hoeberigs@knokke-heist.be

Jan Hutsebaut, Berg 59, 9950 Waarschoot; jan.hutsebaut@damme.be

Jan Kamoen*, Visserstraat 22, 8340 Moerkerke, tel (050) 500180

jankamoen@skynet.be

Jan Tillemans, Kleine Molenstraat 1A, 8380 Dudzele, tel 050 604135

jan.tillemans@telenet.be

* Zijn tevens lid van de redactieraad Rond de Poldertorens en St.-Guthago Tijdingen

Lezing: Machtige heuvels. Mottekastelen in het graafschap Vlaanderen

Wanneer : zondag 27 april 2025 om 10 u.

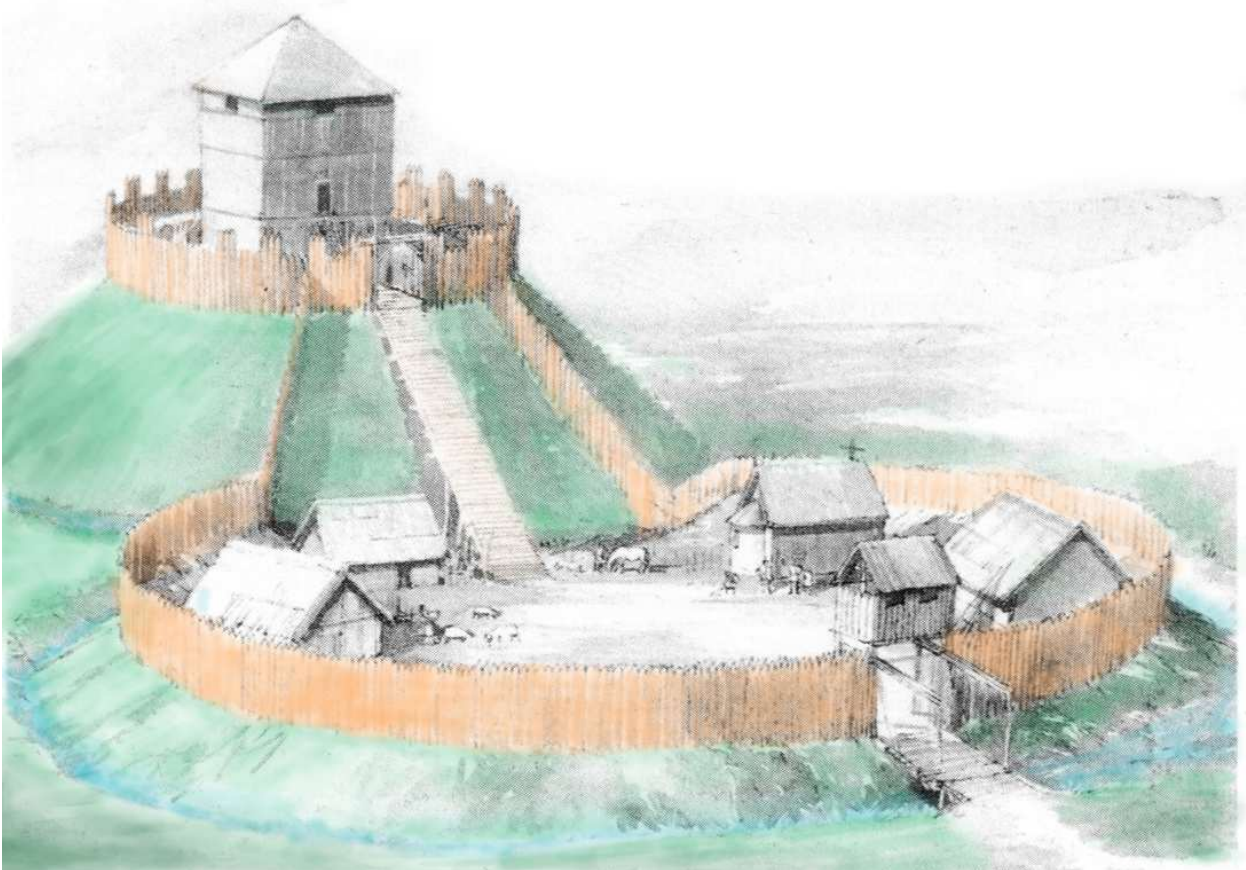
Waar : Hoofdbibliotheek Scharpoord, Maxim Willemspad 1, 8300 Knokke-Heist.

Reserveren : Uitbalie Scharpoord, 050/630.430

Vanaf het midden van de 11de eeuw verschijnt in Vlaanderen een nieuwe kasteelvorm: het mottekasteel of de castrale motte. Dit eenvoudig, maar efficiënt kasteeltype werd grotendeels opgebouwd uit hout en aarde, twee grondstoffen die rijkelijk aanwezig waren in het middeleeuwse Vlaanderen. Het mottekasteel wordt vooral gekenmerkt door een opvallende tweeledige morfologie. Een kunstmatig opgehoogd opperhof, tot soms meer dan tien meter hoog, met daarop een toren omgeven door een palissade. Rond het opperhof werd een brede en diepe gracht aangelegd. Daarop sloot het neerhof aan, dat eveneens werd omgeven door een gracht en/of palissade en ruimte gaf voor verschillende gebouwen met een residentiële, economische of ambachtelijke functie. Het mottekasteel was een symbool van sociale status en heerlijke macht, daardoor kende het gedurende meer dan twee eeuwen een enorme populariteit in het graafschap Vlaanderen. Vandaag de dag zijn heel wat relictten van mottekastelen nog zichtbaar in het landschap en verschillende dorpen en steden dragen nog littekens ervan in hun weefsel. Tijdens deze lezing verkennen we het mottekasteel in al zijn gelaagdheid en gaan we op zoek naar sporen ervan in de Zwinstreek.

Maarten Berkers (Knokke-Heist, 1980) studeerde na zijn opleiding regentaat geschiedenis en archeologie aan de Universiteit Gent. In 2006 studeerde hij af met een verhandeling over mottekastelen in West-Vlaanderen en het Franse arrondissement Duinkerke. Na zijn studies was hij twee jaar actief als projectarcheoloog, eerst in Nederland en daarna in Vlaanderen. Sinds 2008 is hij werkzaam bij de Dienst Stadsarcheologie en Monumentenzorg waar hij verantwoordelijk is voor het beheer van het archeologisch depot van de Stad Gent (onroerenderfgoeddepot De Zwarte Doos). Zijn interesses gaan vooral uit naar de middeleeuwse materiële cultuur, in bijzonder de studie van gebruiksaardewerk, stadsontwikkeling en het onderzoek naar middeleeuwse versterkingen en kastelen.

Maarten.berkers@stad.gent

Verslag lezing:

De gebastioneerde vesting Damme

Op 30 maart kon de lezing *De Zwinhaven van Hoeke. Een Hanzeatische ankerplaats in het Brugse voorhavennetwerk?* jammer genoeg niet doorgaan. Prof. Wim De Clercq was verhinderd. Gelukkig kon Jan Hutsebaut inspringen, want het was weer *full house*: 84 inschrijvingen! Jan is bestuurslid van onze kring. Hij studeerde Archeologie aan de Universiteit van Gent en werkt al meer dan 35 jaar bij het stadsbestuur Damme. Jan is er verantwoordelijk voor alles wat erfgoed aanbelangt en is conservator van het Uilenspiegelmuseum. Hij schreef over die legendarisch figuur een mooie synthese *Uilenspiegel in miniatuur*. Jan coördineerde de historische tentoonstellingen die de laatste jaren door gingen in het stadhuis: over de Lieve (2009) het 13de eeuwse kanaal Gent-Damme naar aanleiding van het boek *De Lieve, tscoonste juweel dat de stede heeft*. 2015 stond in het teken van de herdenking van Waterloo. In Damme vierden we het Napoleonkanaal met het project '200 jaar Damse Vaart' met de gelijknamige expo en boek. In 2020 was het 400 jaar geleden dat de nieuwe Spaanse fortificatie, de *nueva fortificacion*, met de zeven bastions van Damme was afgewerkt. Ook die mijlpaal werd gevierd met een expo en boek *Bastions zonder grenzen*. Jan Hutsebaut coördineerde ook dit project. Maar het bleef onderbelicht als gevolg van corona. Reden te meer om hem nu aan het woord te laten.

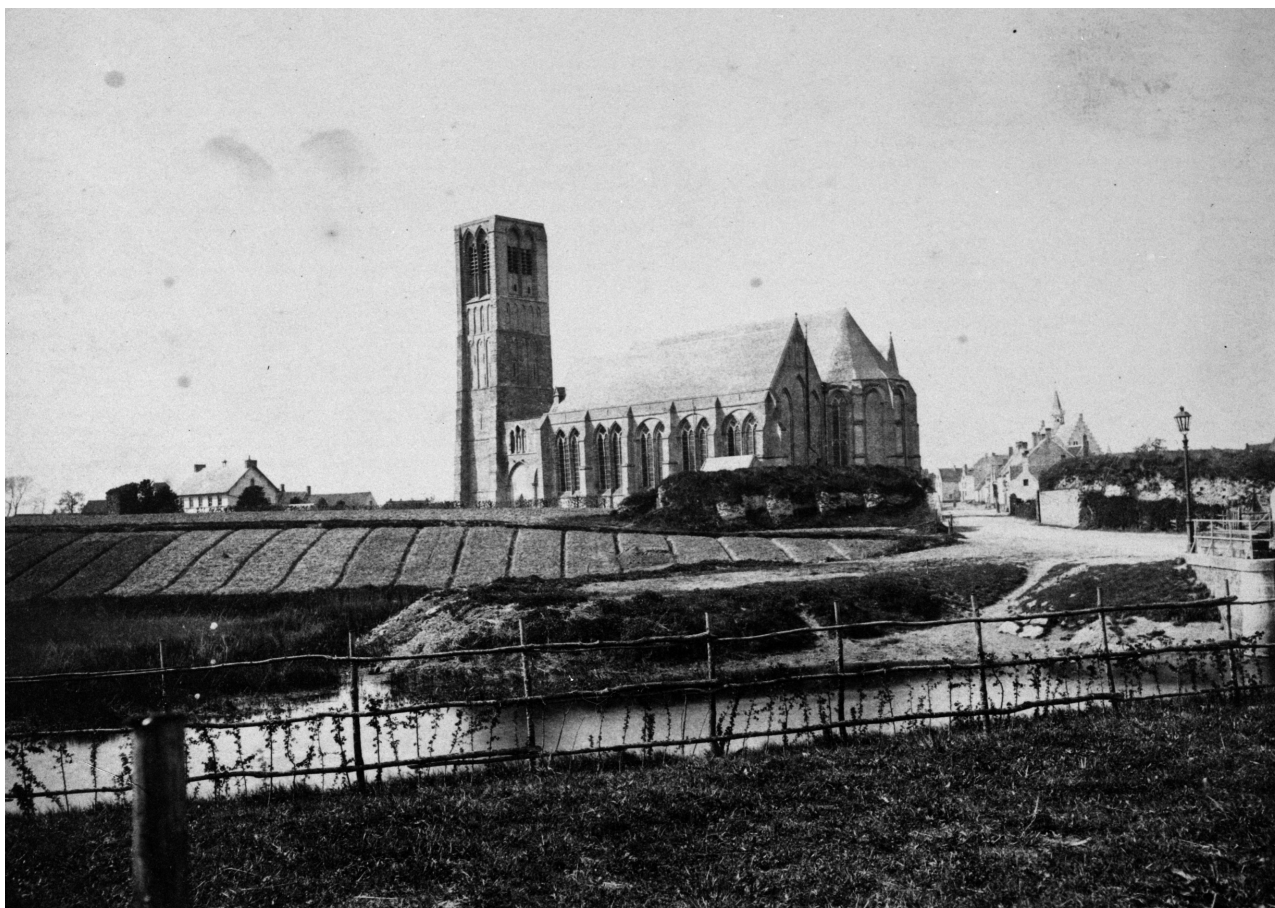
Jan Hutsebaut koos resoluut om meer over de 'making of' van de geschiedschrijving te spreken. Pas in het laatste kwartier besprak hij de resultaten, voordien werd de weg ernaar toe en de bronnen die de historici benutten uitvoerig belicht.

De eerste bron is de literatuur. De befaamde Damse zevenster werd al beschreven in *Hostes Damme*, hét boek over Damme uit 1957. In 1971 gaf De Vliegheer aan de vesting ook de nodige

aandacht in de reeks *Kunstpatrimonium van West-Vlaanderen*. Een krachtige synthese schreef Johan Termote in 2020. Ze staat online op de website van Damme: *Beheersplan beschermd stadsgezicht Damme-centrum*. In datzelfde jaar verscheen *Bastions zonder grenzen. Damme-Sluis-IJzendijke*. Het boek is nog steeds verkrijgbaar bij Toerisme Damme en bol.com en mag niet ontbreken in de boekenkast van elke rechtgeaarde liefhebber van Damme.

Tot de iconografische bronnen behoren foto's en etsen. Als we de ets van Serafin Vermote uit 1815 vergelijken met de foto uit 1895 blijkt wat er met de wallen gebeurt als ze bewerkt worden: ze eroderen. In 1814 zitten de resten van de zgn. kazemat nog onder de aarde, maar in 1895 ligt die doorgang tussen de OLV-poort en de onderwal (waar nu de vleermuizen van Natuurpunt overwinteren) open en bloot. [Eenzelfde lot is het hoornwerk beschoren. Dat is de toevoeging van Vauban uit 1703. Met de diepe ploegen van tegenwoordig gaat de afkalving in ijlt tempo...]

Archeologische bronnen zijn talrijk in Damme. Sporen van het bastion San Miguel werden teruggevonden en deels gereconstrueerd (de Schaapskooi). De funderingen van de OLV-poort, ontdekt bij de heraanleg van de Kerkstraat, werden met basaltstenen aangeduid in het wegdek. Het niet-invasief elektromagnetisch onderzoek uit 2020 op de Magazijnenbilk (de wei achter de school) wees uit waar exact de bakstenen constructies van het 13de-eeuwse begijnhof, die in 1617 werden omgebouwd tot barakken voor de soldaten, stonden. Ook het buskruitmagazijn werd teruggevonden. Bij het recente proefsleuvenonderzoek in het Sint-Janshospitaal werden sporen gevonden van de voorloper van Damme: Litterswerve.

De cartografische bronnen werden in het kader van *Bastions zonder grenzen* met een nieuwe blik bekeken. De kleine uitstulpingen aan de vestingwallen op Pourbus' kaarten van de wateringen (Brouck en Romboutswerve) en op de Lieve-atlas van

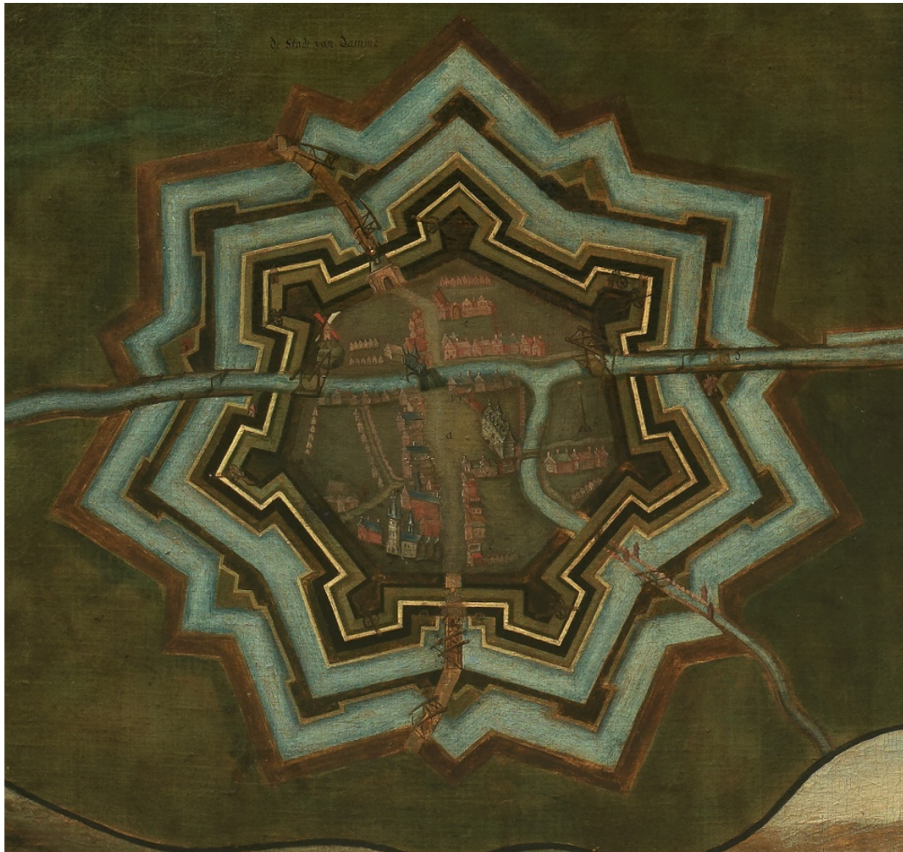
DAMMVM
Municipium Flandriae oppidum,
vulgo
DAMME.
Delicatus Ioannis Hermann Knoch.

De Looze.
De Vephe.
De poort naar Breda.
De Kogel.

g. Vrijl. Kasteel van de Koning.
h. Vrijl. Kasteel van de Koning.
i. Vrijl. Kasteel van de Koning.
k. Vrijl. Kasteel van de Koning.
l. Vrijl. Kasteel van de Koning.
m. Vrijl. Kasteel van de Koning.
n. Vrijl. Kasteel van de Koning.
o. Vrijl. Kasteel van de Koning.

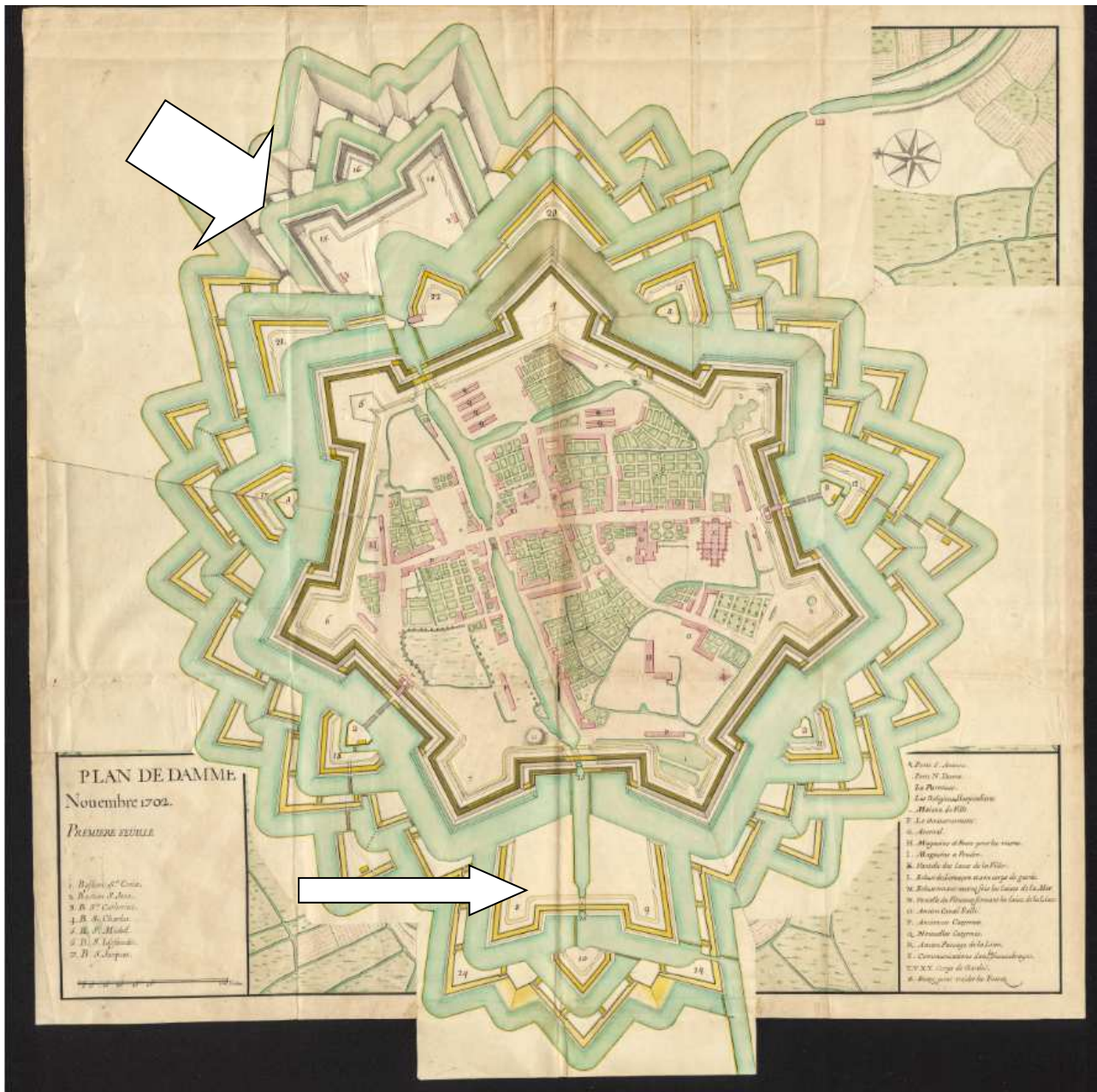
Pedes Flandriae.

De kaart van Lobberecht uit 1660 toont hoe de hoger gelegen Lieve tussen twee muurtjes de stadsgrachten dwarste. Om te verhinderen dat de vijand over de muurtjes zou lopen stond er halverwege een paal, een zgn. monnik.

LOBBERECHT, 1660.

Indrukwekkend was ook de kaart van Vauban uit 1702 die we terugvonden in de Archieven van het leger in Vincennes bij Parijs. Vauban wou in het kader van de Spaanse Successieoorlog een derde omwalling omdat de vuurkracht van de kanonnen bijna een eeuw na de Spaanse omwalling van 1620 was toegenomen. Vauban wou ook een tweede hoornwerk (onderste pijl) richting Brugge, maar enkel het bovenste hoornwerk, richting Sluis, werd gerealiseerd. Het beschermde de zwakke plek in de omwalling, want waar het gekanaliseerde Zwin de vesting binnenkwam, was er immers een brede opening. Idem dito bij de Reie richting Brugge.

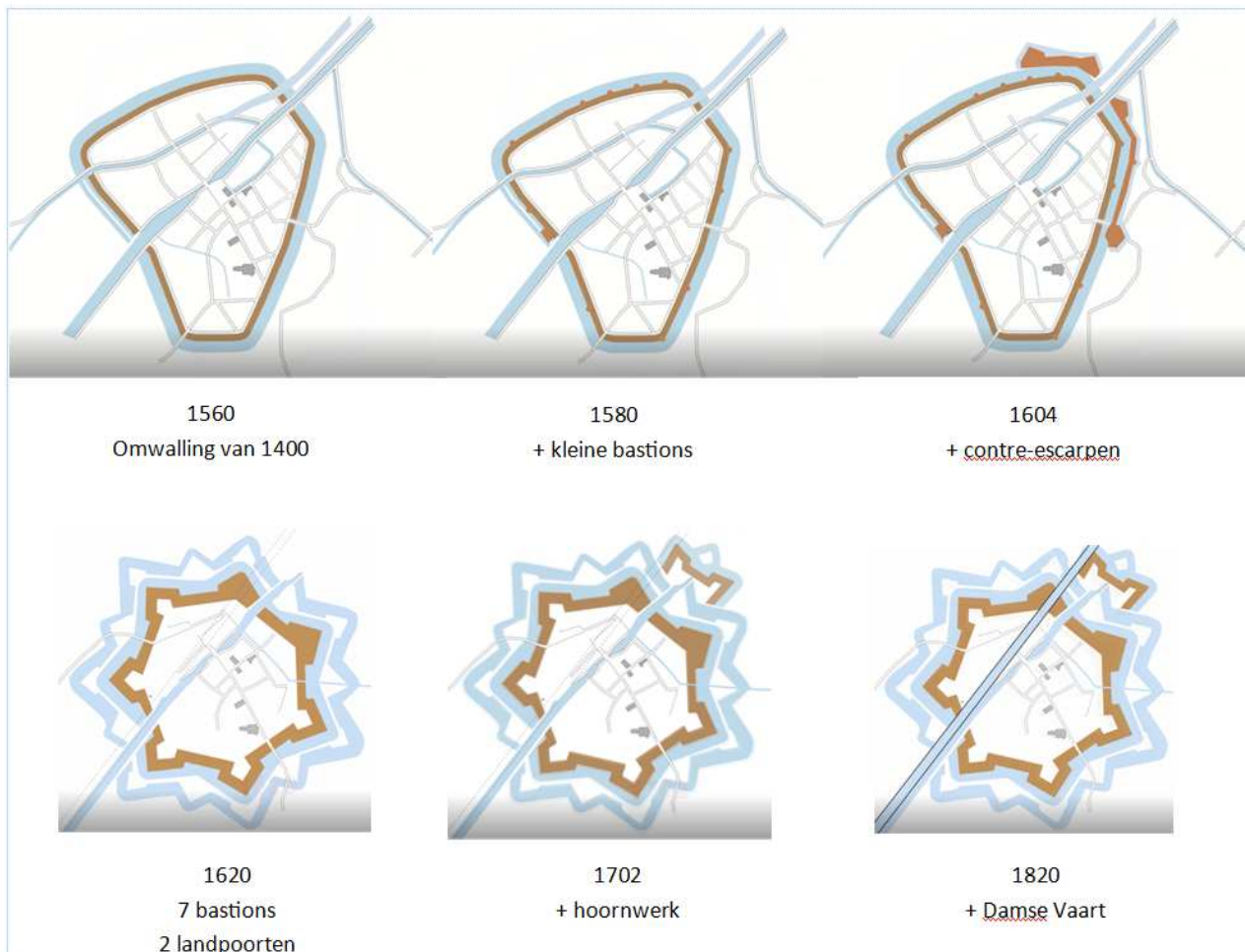

Jan Hutsebaut stond ook even stil bij een kaart van de omgeving van Damme met de inundatie van 1703. Ook dit gegeven was nieuw en hebben we in het boek *Bastions zonder grenzen* in detail beschreven.

Aan deze bronnen kunnen uiteraard ook nog archiefteksten worden toegevoegd. Uit de stadsrekeningen bleek dat in 1617 markies Spinola, de Spaanse legeraanvoerder met 'zijn ingenarissen' (ingenieurs) Damme bezocht want er werd toen een 'presentwijn' geschonken. In het rampjaar 1604, toen zowel Sluis door Albrecht

als Oostende door Maurits belegerd en ingenomen werden, werden geen pachten geïnd 'deur de troubele tijden'. Richting Sluis kwamen er toen extra verdedigingswerken, de *contre-escarpen*. Het begin van het Twaalfjarig bestand, in 1609, werd dan weer gevierd met pektonnen en vuurwerk.

In zijn lezing liet Jan Hutsebaut nog veel meer kaarten zien. Ze staan allemaal in het onvolprezen boek *Bastions zonder grenzen*. Hij rondde zijn lezing af met enkele synthesesetekeningen als resultaat van het vele bronnenonderzoek.

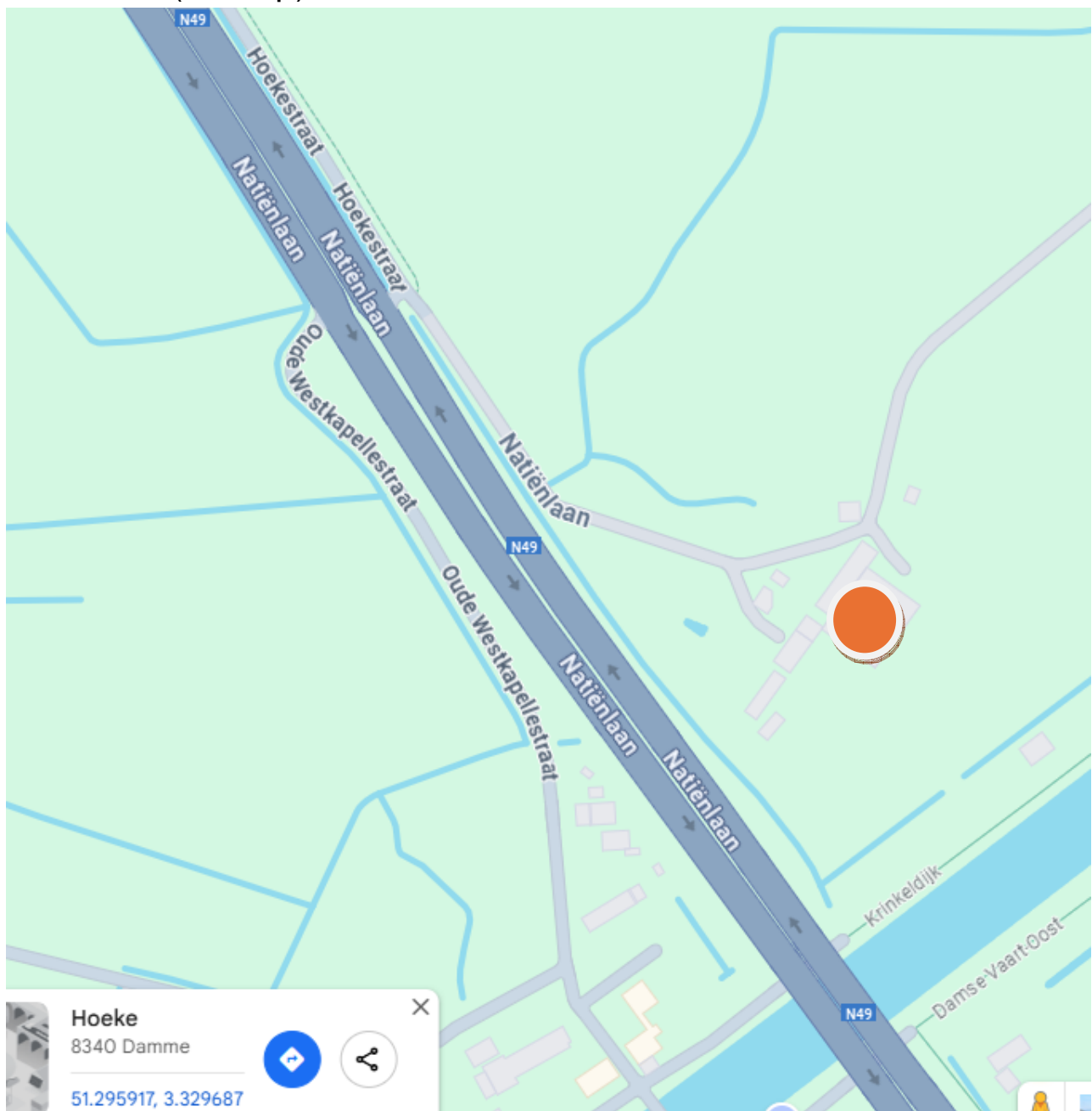
Laatste inschrijvingen uitstap Hoeke

Er zijn nog enkele plaatsen vrij voor de verdwenen Zwinhaven op 28 sep om 14 u. Rondleiding door Wim De Clercq en/of Jan Tilleman.

Voor leden en hun gezin zijn deze gegidste rondleidingen helemaal gratis, maar ook niet-leden kunnen mee mits betaling van €10.

Voor iedereen is inschrijven verplicht via caroline.terrryn@telenet.be

De hoeve (zie stip) is te bereiken vanaf Knokke via de Hoekestraat.

De Maritieme Canon van Vlaanderen

Dit driedelige werk is de allereerste omvattende maritieme geschiedenis van Vlaanderen, het noordelijke, aan de zee gelegen, Nederlandstalige deel van België.

In meer dan 2000 pagina's toont Eric van Hooydonk hoezeer de zee, de scheepvaart en de havens gedurende eeuwen de Vlaamse welvaart hebben bepaald. Vlaanderen, dat zijn rijkdom altijd dankte aan de maritieme factor, kan ook vandaag worden beschouwd als de belangrijkste maritieme regio in Europa.

De Maritieme Canon van Vlaanderen is veel meer dan een verhaal over oude boten, zeeslagen en scheepsrampen. Het is een breed opgevatte Vlaamse maritieme beschavingsgeschiedenis, complementair aan andere historische overzichten die zijn geschreven vanuit een landperspectief.

De Maritieme Canon van Vlaanderen brengt heel wat nieuwe inzichten, bijv. in het historische kantelpunt dat de Scheldesluiting betekende voor de Zuidelijke Nederlanden, de wereldwijde invloed van de grote Vlaamse maritieme diaspora, de Hollandse Gouden Eeuw – die in feite een Hollands-Vlaamse Gouden Eeuw was – en de onvermoede maritieme roots van het negentiende-eeuwse Belgische Congoproject. Ook de wisselwerking tussen de politieke en de economische ontbolstering van de Vlaamse regio doorheen de twintigste eeuw komt aan bod. Last but not least werpt het werk een blik op de maritieme toekomst van Vlaanderen, met al zijn sterkten en zwakten.

De Maritieme Canon van Vlaanderen wil het Vlaamse publieke bewustzijn rond het historische en het hedendaagse belang van de maritieme factor versterken. Tevens wil het boek historisch onderzoek rond maritieme thema's aanmoedigen. De erin verzamelde verhalen bieden ook de onderbouw voor een Vlaams Maritiem Museum – het VLAMM.

Het boek telt meer dan 2100 wereldwijd verzamelde afbeeldingen, waarvan vele nooit eerder zijn gepubliceerd. Aan het einde zijn een uitvoerige wetenschappelijke bibliografie en een afbeeldingen-verantwoording opgenomen. De drie delen zijn verpakt in een fraai foedraal.

Eric Van Hooydonk (°Antwerpen, 1965) is licentiaat en doctor in de rechten, bijzonder licentiaat in de maritieme wetenschappen en professor aan de Universiteit Gent, waar hij verbonden is aan het Maritiem Instituut. Eric leidt ook een maritiem advocatenkantoor in Antwerpen. Eerder werkte hij twintig jaar aan de Universiteit Antwerpen, waar hij het zee- en transportrechtinstituut leidde. Hij adviseert overheden en ondernemingen over beleid, regelgeving en beheer rond havens, waterwegen en scheepvaart en behandelt daaromtrent ook geschillendossiers. Eric werkte in alle continenten en heeft meer dan 35 jaar ervaring in maritiem-historisch onderzoek.

Op 27 april 2025 geeft Maarten Berkers in Scharpoord de lezing:
Machtige heuvels. Mottekastelen in het graafschap Vlaanderen

Bezoek ook de expo *Bult in zicht* in de kerk van Lissewege tot 11/5.
 Met of zonder (klein)kinderen!